

VASILE BOTNARCIUC

Institutul de Filologie
(Chișinău)**SINTAXA, SINTAXOLOGIA ȘI
UNITĂȚILE LOR**

Deși e recunoscută de mult timp ca o disciplină lingvistică autonomă, știința despre sintaxă nu s-a bucurat și nici astăzi nu se bucură de o definiție unanim acceptată. Diferiți cercetători au pus la baza identificării științei despre organizarea sintactică a limbii aspecte diferite: fie regulile de combinare a cuvintelor pentru obținerea unor unități de comunicare, fie organizarea și funcționarea grupurilor sintactice în ansamblu, fie funcțiile părților de vorbire în cadrul propozițiilor și al propozițiilor în cadrul frazelor, fie aspectele interioare, raporturile sistemice din și dintre unitățile de comunicare, fie fondul comunicativ al limbii, raporturile existente între unitățile lui constitutive și modul de funcționare a lor în procesul comunicativ etc. În toată diversitatea aspectelor puse la baza definiției științei despre sintaxă toți ajung la identificarea unor entități structurale cu ajutorul cărora se înfăptuiește actul de comunicare. Aceste entități, numite propoziții, s-au bucurat de atenția tuturor specialiștilor în domeniu. În urma atomizării propozițiilor și examinării particularităților semantico-funcționale ale elementelor lor componente au fost identificate părțile de propoziție. Dintre toate părțile de propoziție – iar lista lor rămâne deschisă – doar două au fost considerate sistemigene și declarate principale. Deoarece principiul semantico-funcțional și sistemic nu a fost aplicat și la tratarea celorlalte părți de propoziție, știința tradițională despre sintaxa limbii române a înregistrat un singur sistem propozițional – **bimembru**, alcătuit din subiect și predicat, considerate astfel principale. Pe parcurs, mai mulți autori au atras atenția asupra necesității de a revizui repertoriul părților principale de propoziție (Claude Lancelot și Antaine Arnauld, Nicolas Beauzeve și Etienne Bonot, Lomonosov, Tesnière, Mîghirin, Adameț, Grabe, Alisova). Deosebit de productivă s-a dovedit teoria lui L. Tesnière privind valențialitatea verbului, pe baza căreia au fost distinse grupări de verbe **avalente**, **mono-**, **bi-** și **trivalente**. Fiecare dintre aceste grupuri de verbe realizează un anumit număr de relații prin mobilizarea și implicarea diferențiată a variatelor elemente propoziționale, adică a actanților propoziționali. Concluzia formulată de L. Tesnière și îmbrățișată de mulți cercetători (V. Iurcenco, I. Raspopov, I. Rojdestvenski, N. Șvedova, E. Krijanovski etc.) sună în felul următor: diverși actanți, inclusiv cei care vizează obiectul direct, subiectul și obiectul indirect, se prezintă ca veritabili consumatori ai valențelor verbale, contribuind efectiv la constituirea unităților sintactice de sine stătătoare.

În felul acesta în știința despre sintaxă, în paralel cu sistemul bimetru, treptat își croiesc drum încă două sisteme, în care, afară de subiect și predicat (S, P), figurează fie complementul direct, fie cel indirect.

Concluziile la care au ajuns cercetătorii în privința sintaxei ca obiect de studiu ar putea fi formulate în termenii cei mai generali în felul următor: în sintaxă se disting entități organizate în jurul S și P, numite propoziții,* entități formate din cel puțin două propoziții, numite fraze, și entități din care sînt constituite propozițiile, numite părți de propoziție. Afară de unitățile sintactice enumerate, mai sînt pomenite, dar nu de toți recunoscute, îmbinările de cuvinte, cărora le mai spunem sintagme, grupuri de cuvinte.

Pînă aici am vorbit de sintaxă ca obiect de studiu și unitățile ei, precum și de știința despre sintaxă. Vorba este că acestei științe i se spune tot sintaxă. Nu intrăm în amănunte

* Vezi: Tesnière 1934, p. 105; Tesnière 1959, p. 131.

referitor la cauzele apariției și menținerii acestui fenomen, menționăm doar că: sincretismul terminologic menționat a generat mai multe confuzii de natură logică și metodologică și „este, eufemistic vorbind, indezirabil, deoarece nu ne orientează spre o delimitare netă a onticului de gnostic, cum se obișnuiește în știință” (Ețcu). Solidarizându-ne cu opinia cercetătorului și orientându-ne după modul în care s-a procedat în cazul celorlalte niveluri ale limbii, utilizăm termenul **sintaxă** ca denumire a nivelului respectiv al limbii, iar pentru știința ce studiază acest nivel folosim și noi termenul **sintaxologie**. Dacă îmbinările de cuvinte, propozițiile, frazele și părțile lor componente sînt unități ale sintaxei, prezentîndu-se ca entități concrete, reale, sesizabile și spațiabile și servind ca obiecte de studiu ale sintaxologiei, apare inevitabilă întrebarea: care sînt unitățile sintaxologiei? Întrebarea dată are rațiunea de a fi doar în cazul în care se recunoaște că obiectul de studiu – **entitate empirică, sesizabilă, concretă** – nu este identic cu știința despre acest obiect ale cărei rezultate sînt fixate în **entități raționale, insesizabile, abstracte**. Răspuns însă la întrebarea de mai sus nici nu face să așteptăm de la sintaxologia clasică, din moment ce ea nici măcar nu și-a pus asemenea întrebare.

Ieșirea din situația creată ne-o sugerează logica naturală după care ne călăuzim în viața de toate zilele. Vom raționa în felul următor. Conform sintaxologiei clasice propoziția, considerată unitate de comunicare, este alcătuită din cuvinte. Totodată însă se mai susține că în procesul analizei propoziției se disting o serie de entități considerate elemente componente ale propoziției, dar numite nu cuvinte, ci subiect, predicat, complement direct, complement indirect etc. Să ne amintim că propoziția este definită ca o entitate sesizabilă, concretă, în timp ce S, P, Cd etc. nu se disting printr-o existență reală în corpul limbii naturale, ele se deosebesc de cuvintele – componente ale propoziției – prin faptul că nu mai au **funcție referențială**.

S, P, Cd etc., numite părți ale propoziției, apar doar în procesul de analiză a propoziției ca instrumente ale cunoașterii și au statut de abstracții științifice. Să încercăm dezambiguizarea termenului **propoziție**: admițînd că S, P etc. sînt părți ale propoziției, volens-nolens admitem că propoziția este și ea o abstracție științifică, un instrument de cercetare. Dacă părțile propoziției reprezintă esența funcțională a unor clase de cuvinte, e logic să admitem că și propoziția în ansamblu reprezintă esența unor clase de entități concrete, sesizabile și spațiabile, a unor clase de unități de comunicare. În lumina acestui raționament, propoziția și părțile ei componente – S, P, Cd, Cind etc. – făcînd parte din domeniul științei și fiind niște entități abstracte, gnostice, lipsite de referenți în limbajul comun, unitățile comunicative ale sintaxei, entitățile concrete, sesizabile și spațiabile, au rămas fără acoperire terminologică. În calitate de termen empiric ar fi putut fi folosită îmbinarea de cuvinte **unitate de comunicare**, s-a dat însă preferință termenului (cuvîntului) **enunț**, atît din considerente de comoditate, cît și datorită faptului că acesta are deja circulație în literatura de specialitate, dar fără o destinație precisă.

În felul acesta, se conturează următorul tablou:

- a) sintaxa: îmbinarea de cuvinte, partea ÎC, enunțul, partea enunțului;
- b) sintaxologia: propoziția, parte a propoziției (S, P, Cd etc.).

După cum rezultă din tabloul de mai sus, rămâne fără acoperire terminologică acel segment al sintaxologiei, care urmează să studieze îmbinările de cuvinte și elementele lor constitutive. Recurgînd la raționamentul aplicat în cazul **propoziției: enunț**, vom admite că fiecărei **clase** de îmbinări de cuvinte, adică de entități sintactice concrete, trebuie să-i corespundă o entitate sintaxologică. Dacă ÎC este o entitate concretă, sesizabilă și spațiabilă, la nivelul sintaxologiei îi va corespunde o entitate abstractă, dedusă în conformitate cu principiul reducerii infinitului concret și variabil la finitul abstract și invariabil. Acum, tabloul de mai sus poate fi întregit cu termenul **sintagmă**, care denumește esența claselor de îmbinări cuvinte, termen care se întîlnește în literatura de specialitate, dar fără o destinație precisă și univocă.

Sintaxa și unitățile ei	ÎC	Părțile ÎC	Enunțul	Părțile enunțului
Sintaxologia și unitățile ei	Sintagma	Părțile sintagmei	Propoziția	Părțile propoziției

Așa ar fi trebuit, credem, să arate tabloul general al sintaxologiei clasice și neoclasice, respectînd nu numai firul logicii naturale, dar și principiul aplicat la cercetarea altor niveluri ale limbii. Dar în lingvistica contemporană și-au făcut apariția încă doi termeni, a căror folosire neunivocă, inconsecventă, uneori lipsită de discernămint, generează confuzii sau chiar erori cu caracter teoretic, metodologic și praxiologic. Ne referim la termenii **limbă** și **vorbire**. Opiniile lui F. de Saussure au servit drept obiect de discuție în lucrările multor lingviști, mai ales în cea de a doua jumătate a secolului douăzeci [Martinet, 1963, p. 1-30]. În urma studierii atente a opiniilor expuse, am ajuns la concluzia că modul de interpretare a noțiunilor în discuție, prezentat în lucrările lui Coșeriu, se potrivește cel mai mult cu viziunea noastră asupra fenomenelor sintactice. În felul acesta vom considera că vorbirea este obiectul concret, sesizabil, spațiabil, alcătuit dintr-o mulțime infinită de elemente variabile, obiect care conține acea valoare – **limba** respectivă în înțelesul limbajului comun și pe care lingviștii au desemnat-o tot cu **termenul limbă**. Coșeriu, de exemplu, atrage atenția asupra unui aspect principal al problemei în discuție: afirmînd primatul limbii, marele savant subliniază că ea nu se construiește în mod arbitrar pe baza vorbirii, ci doar poate fi dedusă din vorbire, dat fiind că ea se realizează în aceasta.*

În conformitate cu acest mod de a vedea și a interpreta fenomenele puse la baza cercetării lingvistice, în procesul de cercetare și cunoaștere a realității glotice abordate vom opera cu două categorii de unități: una este formată din entități empirice și reprezintă concretul, individualul, variabilul, adică fenomenul. Cealaltă este formată din entități raționale și reprezintă insesizabilul, generalul, abstractul, adică esența. Ceea ce înseamnă că realitatea ontică, reprezentată de cuvinte, îmbinări de cuvinte, enunțuri, va constitui conținutul noțiunii de sintaxă a vorbirii sau, pur și simplu, de **sintaxă**, iar realitatea gnostică, rațională, în a cărei componentă intră sintagma, propoziția și părțile lor constitutive, vor forma conținutul noțiunii de **sintaxă a limbii** sau, mai exact, de **sintaxologie**.

Ca orice știință, sintaxologia românească evoluează, limbajul ei îmbogățindu-se cu noi și noi termeni. Se vorbește chiar de înnoiri radicale, spectaculoase ale ei (S. Stati). E un adevăr incontestabil. Entuziasmați însă de mulțimea problemelor pe care le oferă noile orientări lingvistice (structurală, transformațională, matematică, socială, inginerescă), cercetătorii au atacat noile domenii fără să fi desăvîrșit edificiul sintaxologiei clasice, evitînd, totodată, verificarea temeiniciei fundamentului ei. De o atare operație era și este neapărată nevoie, dacă ținem cont de faptul că pe baza ei sînt elaborate manualele de toate gradele, iar după aprecierea judicioasă a unui bun cunoscător al actualei stări de lucruri, „unitățile gramaticale sunt definite după mai multe criterii simultan, ceea ce duce la confuzii, la clasificări vicioase și la definiții în care faptele de limbă supuse analizei se încadrează uneori foarte aproximativ și adesea deloc”.**

De aceea, înainte de a proceda la continuarea înălțării edificiului sintaxologic clasic, considerăm pe deplin justificat să vedem cum arată starea actuală a fundamentului pe care el se înalță. Lăsînd la o parte examinarea termenilor noi și relativ noi, să vedem care e starea de lucruri în terminologia sintaxologiei clasice și a celei neclasice și ce se ascunde în spatele termenilor de bază cu care se operează atît în manualele școlare, cît și în tratatele academice.

Pentru a ocoli confuziile în raționamentele noastre, ne vedem obligați să conturăm principiile de care vom ține cont în cele ce urmează. În primul rînd, vom căuta să evităm confundarea obiectului de studiu cu știința despre acest obiect. Deși lucrul acesta în vorbire e știut de toată lumea, în fapt el este adesea încălcat. În calitate de busolă

* Cf. Coșeriu 2000, p. 58-166.

** S. Stati, *Elemente de analiză sintactică*, B., 1972, p. 5.

epistemologică, ne-au servit principiile: delimitarea onticului de gnostic, a senzorialului de rațional, a individualului de general, a facultativului schimbător de constantul invariabil, a concretului de abstract, a fenomenului de esență, toate aceste delimitări devenind posibile în urma reducerii fenomenelor infinite ca formă de manifestare la esențe finite sub aspect cantitativ.

Termenii de bază cu care se operează când se discută despre fenomene ce țin de modelul sintactic al limbii sînt următorii: **sintaxă, propoziție, îmbinare de cuvinte, parte de propoziție**. **Partea de propoziție** este denumirea generică pentru **subiect, predicat** etc. În principiu, aceasta este achiziția terminologică a științei clasice, tradiționale despre nivelul dat al limbii. Dacă conform definiției sintaxa „reprezintă unul dintre niveluri” ale limbii, știința despre acest nivel, în baza logicii naturale, își reclamă altă denumire. Raționamentul e simplu și corect: sintaxa e **unul** dintre nivelurile limbii, alte niveluri fiind cel **fonic*** și cel al formei cuvîntului** și de studierea cărora se ocupă **fonologia** și, respectiv, **morfologia**. Corelarea studiului sintaxei cu studiul celorlalte niveluri ale limbii nu doar sugerează ideea unei revizuirii a afirmației „Sintaxa reprezintă o disciplină lingvistică, ramură a gramaticii al cărei obiect de studiu îl formează nivelul sintactic”,*** ci ne obligă la abandonarea ei ca fiind neproductivă din punct de vedere științific și eronată din punct de vedere epistemologic. Alinierea la aceste două discipline lingvistice, care s-au separat terminologic de obiectele lor de studiu, sugerează soluția salvatoare în problema dezambiguizării termenului sintaxă. Disciplina lingvistică, deci știința al cărei obiect de studiu este sintaxa, se numește – după modelul **fonologiei și morfologiei – sintaxologie**. Acesta este primul pas în descurcarea unui voluminos ghem de contradicții și paradoxuri acumulate de sintaxologia clasică. Subliniem încă și încă o dată că ceea ce ne-am propus și am încercat să realizăm în prezenta lucrare nu este o contestare și, cu atît mai mult, o anulare a rezultatelor obținute de predecesori. **Caracterul complementar** al eforturilor noastre fiind evident, în continuare vom încerca să structurăm, nu să contestăm sau să anulăm, rezultatele oferite de **tradiția sintaxologică**. Ceea ce rămîne de clarificat se referă la natura celorlalți termeni: sînt de natură sintactică sau sintaxologică, adică denumesc fapte concrete de limbă, care au existență reală și referenți în ambianța extraglotică sau țin de arsenalul instrumentelor de cercetare științifică? Să începem cu **propoziția**. În sintaxologia clasică termenul dat se folosește în exclusivitate pentru denumirea unei unități a comunicării, caracterizîndu-se prin referențialitate și fiind reprezentată printr-o secvență fonică.**** Vom considera deci că propoziția este o unitate a sintaxei, urmînd, firește, ca și partea de propoziție să fie raportată tot la sintaxă. Se știe însă că partea de propoziție este denumirea generică pentru S, P, Cd etc., care nu sînt altceva decît niște abstracții științifice, lipsite de referențialitate în limbajul comun. Iată unde e paradoxul: dacă vom afirma că S, P etc. sînt părți ale propoziției, va trebui să admitem că propoziția este și ea o abstracție științifică, deci nu mai este unitate a comunicării și nu are nimic în comun cu secvența fonică. Și dimpotrivă, dacă propoziția continuă să fie considerată unitate a comunicării, deci a sintaxei, S, P, Cind etc. încetează a mai fi părți ale propoziției. Deoarece în ultimul timp, în sintaxologia neoclasică, are o largă circulație termenul **enunț**,***** anume lui i s-a dat preferință ca denumire a unității de comunicare, încadrîndu-se în categoria terminologiei sintactice. În felul acesta, fiecare dintre noțiunile denumite de termenii respectivi își au univoc definit conținutul și sfera de aplicare: **sintaxa, enunțul, partea de enunț** sînt entități concrete, empirice, sesizabile, spațiabile, studiate de **sintaxologie**, care, la rîndul ei, operează cu **propoziție, parte de propoziție** (S, P, Cd, Cind, A etc.) și constituie știința despre sintaxă – domeniul abstractului, raționalului. Urmează acum să ne clarificăm în privința statutului entității **îmbinare de cuvinte**.

* DGȘL, p. 460.

** Ibidem, p. 206.

*** Ibidem, p. 309.

**** GALR, 2005, p. 13.

***** Ibidem, p. 13, 16.

Că îmbinarea de cuvinte trebuie considerată ca ținând de domeniul sintaxei, adică al empiricului, sesizabilului, spațiabilului concret, e în afara oricărei discuții din moment ce e definită ca unitate de bază a limbii, ca bloc de construcție a unității comunicative (GULR), ca cea mai mică unitate a limbii, în cadrul căreia se stabilesc relații între cuvinte (M. Avram). Dificultatea e alta: pentru denumirea acestei **entități sintactice** autori diferiți folosesc termeni diferiți, iar uneori în aceeași lucrare își dau întâlnire toți trei termenii, care se bucură de o circulație mai largă: **îmbinare de cuvinte**, **grup de cuvinte** și **sintagmă**, fără a se face vreo delimitare de ordin funcțional, structural sau de altă natură. Dacă ținem cont de definiția ÎC la care ne-am referit, devine limpede de ce s-a dat preferință termenului **sintagmă** în calitate de corelat **sintaxologic** al **îmbinării de cuvinte**. În plus, prin structura sa, acest termen nu amintește de entitatea sintactică în discuție, întrucât el e lipsit de caracteristicile concretului sesizabil. Dar problema ÎC nu se încheie aici. Să revenim la definițiile menționate ale ÎC, definiții la care subscriem și noi fără nici o rezervă, și să vedem ce concluzii putem trage în baza lor. Ca unitate de bază a limbii, mai exact a nivelului sintactic al limbii, **îmbinarea de cuvinte** trebuie să se bucure de un statut funcțional ca orice altă unitate a limbii: este cea mai mică unitate **nominativă** și se încadrează în enunț ca un **bloc** de construcție a lui, ca și cuvântul. Orice unitate a limbii se caracterizează prin două particularități: **integrativă** și **distributivă** (Benveniste), adică la nivel superior are funcția – una singură – de a participa la constituirea unei unități mai complexe, iar la nivel inferior se dezagregă în părțile ei constitutive. De exemplu, cuvântul: în enunț îndeplinește o funcție oarecare, la nivel inferior, morfemic el trebuie examinat, și anume așa se procedează, din punctul de vedere al elementelor lui constitutive și, respectiv, al funcțiilor acestor elemente: rădăcină, afixe, terminație (desinență). Spre regretul nostru, ÎC încă n-a parcurs calea necesară pentru a i se aplica, nu doar recunoaște, statutul de unitate a nivelului sintactic al limbii. Astfel, chiar fiind recunoscută ca unitate sintactică, până acuma s-a bucurat de un tratament superficial, uneori lucrurile reducându-se la simpla lor recunoaștere sau la trecerea sub tăcere.

Se ignoră cu desăvârșire concluziile ce se impun din recunoașterea după ÎC a statutului de **unitate sintactică**, statut ce nu-și încetează existența, ci și-o menține pe tot parcursul funcționării ei ca element integrator al unei unități superioare, adică al enunțului. Altfel spus, în cadrul enunțului ÎC în toată complexitatea ei poate obiectiva doar o singură funcție sintactică. Dizolvarea ÎC în structura enunțului și identificarea părților ei componente cu părțile enunțului sau, cum se obișnuia a spune în sintaxologia clasică, părți ale propoziției contrazice logica firească, contribuind la sporirea confuziilor privitor la nivelul sintactic al limbii. ÎC poate fi dezmembrată și analizată după părțile ei componente, dar numai la nivelul inferior al logoformeii. Și aici ne așteaptă o altă problemă: în urma dezmembrării ÎC, câte părți componente putem identifica, care sunt funcțiile obiectivate și valoarea constitutivă? În definiția neoclasică se vorbește de raportul dintre cel puțin două cuvinte semnificative, dar nimic nu se spune referitor la situația în care sunt implicate două sau mai multe raporturi dintre cuvinte.

Atât enunțurile, cât și ÎC servesc la reproducerea verbală a acelorași relații extraglotice, având deci același referent. Deosebirea constă doar în modul de reproducere a acestor relații: într-un caz actualizată și personalizată, în altul statică și depersonalizată. Private de elementele dinamizatoare și de raportul dintre aceste elemente – vorba este despre cuvinte care obiectivează funcțiile de S și P – deci nominativizându-se, ceea ce au fost enunțuri se transformă în îmbinări de cuvinte, celelalte raporturi rămânând intacte. Concluzia care se impune este că atunci când dezmembrăm și analizăm o îmbinare de cuvinte, sîntem obligați să vorbim de realizarea acelorași funcții ca și în cazul enunțului, adică de A, Cd, Cînd etc., fără a uita însă că aceste funcții sînt realizate în cadrul ÎC, și nu în acela al enunțului. Caracterul sistemic al situației reproduse ce se menține și în ÎC întocmai ca în cazul enunțului ne îndreptățește să vorbim nu numai de structuri binare, ci și de cele ternare și cvadrinare.

În sintaxologia românească de orientare neoclasică asupra entităților sintactice alcătuite din cel puțin două cuvinte cu înțeles lexical deplin, legate printr-o relație de dependență, s-au pronunțat mai mulți cercetători, care au venit de cele mai multe ori nu numai cu interpretări diferite ale fenomenului dat, ci și cu denumiri diferite: îmbinare de cuvinte, grup sintactic, sintagmă, grup de cuvinte libere, unitate sintactică stabilă, unitate minimală a nivelului gramatical, locuțiune, cuvânt sintactic ș. a. Până la urmă s-au impus doi termeni: în lingvistica din dreapta Prutului – **sintagma**, iar în Republica Moldova – **îmbinare de cuvinte**. Sporadic, termenul **sintagmă** își face apariția, fără nici o motivare, și în sintaxologia moldovenească. În lucrările sintaxologice de orientare generativ-transformațională, inclusiv în GALR, 2005, se vorbește de grupuri verbale, nominale etc., dar nu ca unitate aparte, cu statut funcțional propriu, ci ca parte componentă a enunțului organizată în jurul unui centru, mai precis – al unei părți de vorbire. Dintre cei doi termeni folosiți ca sinonime, dar fără statut bine determinat, noi am dat preferință termenului **ÎC**, atribuindu-i statut de termen empiric, de denumire a fenomenului realmente existent, termenul **sintagmă**, folosit ambiguu și neunivoc, fiind rezervat pentru denumirea abstracțiilor științifice, ce reprezintă esența unor clase de fenomene realmente existente. Folosirea fiecărui termen fiind pe deplin justificată, confundarea lor sau folosirea lor arbitrară este exclusă. În sintaxă vom avea deci de a face cu **îmbinări de cuvinte**, iar în sintaxologie – cu **sintagme**.

Îmbinarea de cuvinte ca fenomen de limbă a fost semnalată, după cum am amintit, atât în spațiul de la est de Prut, cât și în cel de la vest de Prut, abia după cel de al Doilea Război Mondial, când limba rusă și lingvistica rusă au devenit obiect de studiu și sursă de inspirație. La început în manuale, apoi, mai ales în dreapta Prutului, în articole sporadice, îmbinarea de cuvinte sub diferite denumiri a fost abordată din diferite perspective pentru a i se recunoaște sau tăgădui statutul de unitate a limbii. Până în prezent, în sintaxologia românească nu există o opinie unanim acceptată în privința aceasta. Lucrurile sînt atât de confuze, încît chiar și atunci cînd îmbinarea de cuvinte, sub diversele ei denumiri, este declarată unitate de bază a sintaxei, fiind încorporată într-o unitate de rang superior, i se refuză statutul de unitate constitutivă și funcțională. În practica analizei enunțului sau, în termenii gramaticii clasice, analizei propoziției după părțile ei componente **ÎC** este dezagregată și elementele ei constitutive devin părți ale propoziției.

Cercetările în afara enunțului, **ÎC** au fost grupate în clase, avîndu-se în vedere natura morfologică a termenului determinat: substantivale, verbale, adjectivale, pronomiale, numeralice, adverbiale, interjecționale, iar în cadrul fiecărei clase au fost identificate subclase determinate de natura gramaticală a termenului determinat. Examinarea îmbinărilor de cuvinte în afara enunțului, adică în calitate de **unitate** a limbii, se încheie de fapt cu gruparea lor în clase, ținîndu-se cont de diversitatea raporturilor semantice dintre **determinat** și **determinant**: distributive, transformaționale, deliberative, destinate, spațiale, temporale, cauzale, finale, instrumentale, modale, sociative (A. Dîrul).

Observațiile făcute de diferiți autori atât din dreapta, cât și din stînga Prutului au scos la iveală multe particularități ale **ÎC**, dar ceea ce constituie esența ei, particularitatea ei fundamentală ca **unitate** a sintaxei, a rămas nedeazăluită. Cauze ar putea fi numite mai multe, principala însă, după noi, este că nu s-a ținut cont de faptul că orice structură liniară ia naștere pe baza unor raporturi sintagmatice, iar între entitățile astfel formate se stabilesc în cadrul aceluiași nivel raporturi paradigmatică. Între unitățile sintactice ce țin de niveluri diferite se stabilesc raporturi de ierarhie. Abordînd **ÎC** din punctul de vedere al realității lor menționate, noi am izbutit să demonstrăm că:

a) raporturile sintagmatice fiind de două feluri – bilaterale și unilaterale –, pe baza lor iau naștere structuri-nucleu, alcătuite dintr-un minimum obligatoriu de elemente, și structuri amplificate cu elemente facultative;

b) pe baza raporturilor paradigmatică dintre structurile-nucleu și structurile amplificate ia naștere paradigma îmbinării de cuvinte, unde structura-nucleu reprezintă

elementele-invariant, constant, iar structurile amplificate cu elementele facultative – variante ale structurii-nucleu, adică ale invariantei;

c) ÎC, manifestându-se cu funcție integrațională la nivelul enunțului și cu funcție distributivă la nivelul logoforme, și-a demonstrat și confirmat calitatea de unitate sintactică unifuncțională și această calitate trebuie să rămână neafectată în orice anturaj ar nimeri.

Abordarea ÎC din diferite puncte de vedere ne-a permis nu numai să dezvăluim mai multe aspecte inedite ale fenomenului dat, să ne formăm o imagine mai bine conturată privind particularitățile lui semantico-structurale și potențialul funcțional, ci să pătrundem cât mai adânc în înțelegerea și descrierea legităților de funcționare a întregului mecanism al limbii. Acesta este aspectul pur cognitiv, propriu oricărei investigații științifice. Când însă obiectul de studiu este un fenomen de limbă, se impune prin actualitatea sa și aspectul educațional. Sintaxa, și ca obiect de cercetare, și ca obiect de predare / învățare oferă posibilități nelimitate de formare a unei judecăți sănătoase, de disciplinare a gândirii logice, de asimilare conștientă a procesului de cunoaștere în toată complexitatea lui. Așa se întâmplă când e vorba de limba maternă. Când avem de a face însă cu învățarea unei limbi străine, tabloul e cu totul altul. Înainte de a antrena studentul în procesul cognitiv, care l-ar conduce la înțelegerea complicatului mecanism de funcționare a limbii, el trebuie deprins mai întâi să formeze îmbinările de cuvinte și apoi să le introducă în actul comunicativ. În calitate de profesor la grupe alolingve, am studiat îndeaproape acest proces și am ajuns la confirmarea ipotezei că procesul menționat, adică însușirea limbii române de către studenții de alte etnii, parcurge trei etape: **identificarea, opoziția și corelația**. În etapa identificării se urmărește scopul de a-l învăța pe student să identifice ÎC, să-i motiveze existența și să argumenteze funcția ei valorică, care se poate reduce la denumirea unei noțiuni desfășurate sau a unei situații concrete. A doua etapă vizează procesul de învățare / predare prin opoziție, antrenându-l și motivându-l pe student să compare mereu, să facă anumite analogii cu scopul de a contura mai pregnant caracteristicile definitorii ale fenomenelor comparate (așa se procedează, de exemplu, la învățarea / predarea (inclusiv la delimitarea) funcțiilor propoziționale și a funcțiilor sintagmice, a entităților ontice și a entităților gnostice, a îmbinării de cuvinte și a enunțului, a sintagmei și a propoziției).

Învățarea prin corelație este net superioară celorlalte două, demersul corelativ presupunând atât stăpânirea corectă a noțiunilor puse în relație de reciprocitate, cât și capacitatea de a identifica *similitudinile și diferențele* dintre ele. Sînt stabilite două feluri de corelații: *vizibile și accesibile* majorității studenților și *camuflate*, cu mult mai greu de identificat, ceea ce scapă multor studenți, fiind apanajul doar al firilor inteligente, cu minte ascuțită, pătrunzătoare. Din prima categorie face parte relația dintre *determinat și determinant*. Ceva mai greu va fi de identificat corelația dintre cuvînt și îmbinarea de cuvinte, dintre îmbinarea de cuvinte și sintagmă, dintre îmbinarea de cuvinte și funcțiile propoziționale, dintre elementele îmbinării de cuvinte și cele ale enunțului.

Primele două trepte de predare-învățare a îmbinărilor de cuvinte reprezintă planul observației, al descrierii unor obiecte concrete, iar *treapta corelației* – planul înțelegerii, al semnificației interioare a îmbinării de cuvinte, studentul parcurgînd cu multă atenție și spirit de observație calea *de la individual la general, de la concret la abstract, de la fenomen la esență*.

Or, predarea-învățarea îmbinărilor de cuvinte devine extrem de importantă pentru conștientizarea și înțelegerea acestui compartiment esențial al sintaxei românești, deoarece anume aici se scot în evidență potențialul și specificul combinatoriu ale cuvintelor; ea se poate transforma și într-o lecție de disciplinare a gândirii, într-o încercare de a-l familiariza pe student sau elev cu ideea că în toate trebuie să ne călăuzim după principiile dihotomizării.